

СТАНОВЛЕННЯ ТА РОЛЬ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Анотація. Подано особливості розвитку та існування інвестиційної діяльності в Україні. Показано, що інвестиційна діяльність відіграє дуже важливу роль у становленні багатьох процесів, які відбуваються в економіці країни. Розглянуто напрями управління інвестиціями, класифікація інвестицій, інвестиційний процес тощо.

Аннотация. Представлены особенности развития и существования инвестиционной деятельности в Украине. Показано, что инвестиционная деятельность играет очень важную роль в становлении многих процессов протекающих в экономике страны. Рассмотрены направления управления инвестициями, классификация инвестиций, инвестиционный процесс и т. п.

Annotation. The article is devoted to the peculiarities of the development and existence of investment activity in Ukraine. Investment activity is shown to play a very important role in the development of many processes that occur in the economy. Investment management ways, classification of investments, investment process and so on are discussed.

Ключові слова: економічна сутність інвестицій, класифікація інвестицій, основні поняття інвестиційної діяльності.

Світовий досвід свідчить, що країни з перехідною економікою не в змозі розвивати господарство без залучення й ефективного використання інвестицій. Акумулюючи підприємницький, державний та змішаний капітал, забезпечуючи доступ до сучасних технологій та менеджменту, інвестиції не тільки сприяють формуванню національних інвестиційних ринків, але й поживляють ринки товарів та послуг. Крім того, інвестиції, як правило, сприяють заходам макроекономічної стабілізації та дозволяють вирішувати соціальні проблеми трансформаційного періоду.

До початку 90-х років в Україні категорії "інвестиції" не знаходилося місця як у теорії, так і на практиці. Уперше це поняття у вітчизняній економічній літературі набуло вжитку, коли підмінялось поняттям "капітальні вкладення". Інвестиції розглядались, як правило, в якості найважливішого економічного інструмента, який характеризував діяльність будівельного комплексу. В цьому випадку капітальні вкладення (іноді – інвестиції) аналізувались у двох аспектах: як економічна категорія та як процес, пов'язаний із рухом грошових коштів (ресурсів).

Поступово із формуванням в Україні основ ринкових відносин починають змінюватися наукові світогляди сутності інвестицій (капітальних вкладень), виникають та розвиваються суто ринкові підходи до їх оцінки та прогнозування форм, методів та принципів здійснення інвестиційної діяльності.

На відміну від бухгалтерського обліку, історія якого нараховує не одне тисячоліття, інвестування як самостійна наука сформувалась відносно недавно. Окремі розробки з теорії велись ще до другої світової війни.

Проте вважається, що початком цього процесу була перша половина 50-х років, коли М. Марковіч у своїх роботах заклав основи сучасної теорії інвестиційного портфеля. Таким чином, була викладена методологія прийняття рішень в сфері інвестування, а також був запропонований відповідний науковий інструментарій.

Варто зауважити, що формування західної наукової думки щодо інвестування здійснювалось на основі вчення про фінанси. Саме в рамках теорії фінансів сформувалась прикладна дисципліна інвестиційного менеджменту як наука, присвячена методології та техніці управління інвестиціями компанії та яка включає три взаємопов'язаних напрями, що складають серцевину процесу управління інвестиціями компанії:

- інвестиційна політика (тобто дії, пов'язані з розміщенням інвестиційних ресурсів);
- управління джерелами коштів (тобто звідки брати кошти і якою повинна бути оптимальна структура джерел фінансування);
- дивідендна політика (у яких обсягах та в якому вигляді виплачувати дивіденди).

У свою чергу, в Україні значний імпульс для розвитку теорії інвестицій був даний становленням системи приватного підприємництва та конкуренції.

Піком досліджень можна назвати 90-ті роки, коли проблемам теоретичного осмислення категорії "інвестиції" та пов'язаних із цим поняттям процесам приділялося особливо багато уваги [1].

В Україні теоретичне пізнання категорії інвестицій знайшло своє відображення в Законі України від 18.09.91 "Про інвестиційну діяльність" та в Законі України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" (від 22.05.97). Варто зазначити, що в цих Законах у визначення "інвестиція" вкладається різний зміст. Так у Законі України "Про інвестиційну діяльність" "...інвестиціями є усі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, у результаті якої створюється прибуток або досягається соціальний ефект".

У Законі України "Про внесення змін до Закону України "Про оподаткування прибутку підприємств" "інвестиція – це господарська операція, яка передбачає придбання основних фондів, нематеріальних активів, корпоративних прав та цінних паперів в обмін на кошти або майно".

Інвестиції поділяють на капітальні, фінансові та реінвестиції.

Отже, інвестиції – це складне та змістовне поняття, що інтегрує в собі різні економічні процеси, які впливають на виробництво, розподіл, обмін і споживання національного продукту, тобто вони є фундаментальною основою суспільного відтворення [2].

Інвестиції класифікують за певними ознаками:

1. За об'єктами вкладання коштів (майна) розрізняють інвестиції реальні і фінансові. Під реальними інвестиціями розуміють вкладення коштів (майна) у реальні активи – матеріальні та нематеріальні (інновації). Фінансові інвестиції – це вкладення коштів у фінансові інструменти (активи), переважно цінні папери.

2. За характером участі у справах підприємства розрізняють прямі та портфельні інвестиції. Згідно з Законом України "Про оподаткування підприємств" від 22.05.1997 р. № 283/97, пряма інвестиція – це господарська операція, яка передбачає внесення коштів або майна в статутний капітал (фонд) юридичної особи в обмін на корпоративні права, емітовані такою юридичною особою. Портфельні інвестиції – це господарська операція, яка передбачає придбання цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за грошові кошти на фондовому ринку.

3. За періодом інвестування інвестиції поділяють на короткострокові, довгострокові. Короткострокові інвестиції – це інвестиції на період до одного року. Довгострокові інвестиції – це інвестиції на період більше одного року.

4. За формами власності інвесторів інвестиції поділяють на приватні, державні, іноземні і спільні. Приватні інвестиції здійснюють фізичні особи, а також юридичні особи з приватним капіталом, державні – державні та місцеві органи влади, державні підприємства з бюджетних фондів, іноземні – фізичні та юридичні особи іноземних держав, спільні – суб'єкти певної держави та іноземних держав.

5. За регіональною ознакою інвестиції поділяють на внутрішні інвестиції, які здійснюють об'єкти інвестування в межах держави, та зовнішні – поза інвестуванням у межах держави, та зовнішні – поза її межами [3].

Наведена класифікація інвестицій відображає найбільш суттєві їх ознаки, а за необхідності вона може бути поглиблена залежно від підприємницької або дослідницької мети.

Відповідно до Закону України від 18.09.91 "Про інвестиційну діяльність" № 1560 – XII інвестиційна діяльність визначена як сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб та держави щодо реалізації інвестицій. Вона здійснюється на основі:

- інвестування, яке здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, а також громадськими та релігійними організаціями;
- державного інвестування, яке здійснюється органами влади й управління України, а також державними підприємствами та установами;

- іноземного інвестування, яке здійснюється іноземними державами, юридичними та фізичними особами;
- спільного інвестування, яке здійснюється громадянами та юридичними особами України та інших держав.

Інвестиційна діяльність часто розглядається як інвестиційний процес, стадіями якого є:

- мотивація інвестиційної діяльності;
- прогнозування та програмування інвестицій;
- обґрунтування доцільності інвестицій;
- страхування інвестицій;
- державне регулювання інвестиційного процесу;
- планування інвестицій;
- фінансування інвестиційного процесу;
- проектування та ціноутворення;
- забезпечення інвестицій матеріально-технічними ресурсами;
- освоєння інвестицій;
- підготовка до виробництва продукції;
- попередня задача в експлуатацію;
- кінцева задача об'єкта в експлуатацію.

Інвестиційний процес розпочинається з мотивації інвестиційної діяльності. Основним мотивом такої діяльності є надлишок коштів у суб'єкта господарювання або приватної особи, яких не влаштовують відсотки за банківськими депозитами. Інвестор, що є власником цих нагромаджень (збережень), прагне придбати на інвестиційному ринку фінансові активи або інвестиційні товари (реальні активи), тобто здійснити інвестиції.

Під час вибору об'єкта інвестування проводиться низка передінвестиційних досліджень: вивчаються всі інвестиційні ризики, проводяться маркетингові дослідження, оцінюються напрями інвестування.

Для інвестування, як правило, не вистачає власних коштів інвестора і тому він прагне одержати позичковий або залучений капітал, тобто використати інші джерела фінансування, крім власних. Визначення джерел фінансування (інвестиційних ресурсів), обґрунтування їх структури передую інвестуванню, воно необхідне для переконання й залучення до проекту інших учасників інвестиційного процесу.

Ресурсне забезпечення об'єкта інвестування здійснюється також за допомогою інших учасників інвестиційної діяльності, як правило, на контрактних засадах.

Освоєння інвестицій означає їх капіталізацію, тобто створення реальних та фінансових активів. Унесенням в експлуатацію не закінчується реалізація інвестиційного проекту. У процесі експлуатації проект потребує нових інвестицій для підтримки виробництва і його розвитку, таким чином починається знову процес передінвестиційних досліджень.

Об'єктами інвестиційної діяльності можуть бути будь-яке майно, в тому числі основні фонди й оборотні кошти в усіх галузях та сферах народного господарства, цінні папери, цільові грошові вклади, науково-технічна продукція, інтелектуальні цінності, інші об'єкти власності, а також майнові права.

Забороняється інвестування в об'єкти, створення та використання яких не відповідає вимогам санітарно-гігієнічних, радіаційних, екологічних, архітектурних та інших норм, встановлених законодавством України, а також порушує права та інтереси громадян, юридичних осіб і громадян, що охороняється законом.

Література: 1. Губський Б. В. Інвестиційні процеси в глобальному середовищі / Б. В. Губський. – К. : Вид. "Наукова думка", 1998. – 390 с. 2. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : навч. посібн. / Т. В. Майорова. – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – 376 с. 3. Пересада А. А. Управління інвестиційним процесом / А. А. Пересада. – К. : Лібра, 2002. – 472 с. 4. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18 вересня 1991 року // ВВР України. – 1991. – № 9. 5. Про оподаткування прибутку підприємств : Закон України від 22 травня 1997 року // ВВР України. – 1997. – № 5. 6. Татаренко Н. О. Теорії інвестицій : навч. посібн. / Н. О. Татаренко, А. М. Поручник. – К. : КНЕУ, 2000. – 160 с.